

Tore Pryser med nye kapitler i okkupsjonshistorien

Hüler, Himmler og de andre størrelser skulle hentes til Norge. Milorgsjef Jens Chr.Hauge planla Lillehammer som bombemål. Nordmenn har i alle år feiret feil «Frigjørings»dag

Under et lokalhistorisk seminar på Lillehammer onsdag 23. februar kunne professor Tore Pryser fortelle at milorgsjef Jens Chr.Hauge var innstilt på å bombe tyskernes hovedkvarter på Lillehammer. Professorens opplysninger var hentet fra et strengt hemmelig dokument i London.

Journalist Kristian Hosar i «Gudbrandsdølen/Dagningen» var på møtet, og i sitt referat derfra skriver han:

«Hadde dette skjedd, hadde Lillehammer i dag neppe hatt noen Storgate med gammel og flott trehusbebyggelse.»

33 generaler og admiraler som tyskerne hadde rekvirert i Turisthotellsbogen. Eierne var kastet ut. I villaen til kunstmaler John Paulsen bodde en artillerigeneral, Rendulic og Böhme bodde i Wangsvillaen like ved hotellet. Begge husene står fortsatt.

Professor Pryser fortalte om situasjonen på Lillehammer den kritiske våren. Fra desember 1944 hadde Wehrmacht hovedkvarter på Lillehammer Turisthotell. General Lothar Rendulic var den første øverstkommanderende i Lillehammer, han ble etterfulgt av general Franz Böhme, som satt til kapitulasjonen. I generalstaben var det 150 høyere offiserer, av dem 22 generaler og 11 admiraler.

De fleste av dem bodde i de rundt 20 private villaene

som tyskerne hadde rekvirert i Turisthotellsbogen. Eierne var kastet ut. I villaen til kunstmaler John Paulsen bodde en artillerigeneral, Rendulic og Böhme bodde i Wangsvillaen like ved hotellet. Begge husene står fortsatt.

En annen plan var å sende inn en spesiell kommandogruppe fra Sverige som skulle angripe hotellet. Dette skulle skje dersom tyskerne ikke kapitulerte frivillig.

Endelig ble det overveiet å sprengte hotellet i luften innenfra ved at en vaktmester plasserte en nitroglyserinladning i fyrrommet, som lå rett under general Böhmes konferanserom.

magnet i hovedkvarteret, slik at allierte bombefly lettere

kunne navigere i nattet mørket og slippe brannbomber over Turisthotellet.

En annen plan var å sende inn en spesiell kommandogruppe fra Sverige som skulle angripe hotellet. Dette skulle skje dersom tyskerne ikke kapitulerte frivillig.

Endelig ble det overveiet å sprengte hotellet i luften innenfra ved at en vaktmester plasserte en nitroglyserinladning i fyrrommet, som lå rett under general Böhmes konferanserom.

Forts. side 10 ➡

Menneskerettserklæringen godtar ikke kollektiv skyld - heller ikke grupper kan dømmes

Direktør i institutt for menneskerettighetene på INO's temamøte

Av Ragnvald Kolderup

INO's temamøter omfattes fortsatt med stor interesse og all ære til nestformann Helge Sæther som er lykkes i sitt arbeide med å skaffe frem dyktige foredragsholdere som fra sine ståsteder gir oss egne oppfatninger av rett og urett i norsk okkupasjonshistorie.

Det har hittil vært holdt 22 temamøter og listen over foredragsholdere viser at det ikke er noen «hvemsomhelst» som har stått på INO's talerstol:

Oberstløytnant Anton Olstad, professor Hans Fredrik Dahl, psykolog Anders Skuterud, professor Ole Kristian Grimnes, professor Anders Chr.Gogstad, forfatter Kjell Fjørtoft, forfatter Egil Ulateig, førsteamanuensis Tore Pryser, h.r.adv. Jan Didriksen, h.r.adv. Erik Gjems-Onstad, rektor Arne Haraldstad, styremedlem i Norges krigsbarnforbund, Anne Solheim, professor dr.med. Randolph Alnæs, tidl. Skolesjef. Thorleif Øisang, tidl. Rådmann i Ski kommune, Erling Rønneberg, prosjektleder Jan Eidi, biskop em. Per Lønning, Oberst I.Arvid Steen, cand.jur. Synnøve Fjellbekk Taftø, høgskolelektor Baard Borge og direktør Nils A.Butenschön.

Forts. side 10 ➡

Jødedrap av svensk frontkjemper fri fantasi

Skrekkmeldingen ble ikke dementert i Norge

I Sverige har det vært stor-jakt etter mulige krigsforbrytere blant de svenske frontkjemper som deltok på østfronten under krigen.

Pressen bragte førstesideoppslag da det endelig lyktes å finne frem til en «skyldig» som kunne fortelle at han hadde vært vakt i den beryktede konsentrasjonsleir Treblinka, hvor han hadde vært med på å skyte flyktende jødiske fanger.

Opptak av den svenske vaktens vitnemål ble sendt på de nordiske TV-stasjoner, også i Norge, og ga selvfølgelig grunn til gru og vemelse blant seerne.

Vitnemålet ble også gjengitt i journalisten Bosse Schøns bok: «Svenskene som slogs for Hitler».

En observant redelig historiker, Peter Englund, fant imidlertid ut at mannen ikke snakket sant. Treblinka fan-

tes ikke på den tid da «frontkjemperen» hevdet å ha tjenestegjort der. Konsentrasjonsleiren ble jevnet med jorden i 1943.

Den svenske avis «Eskil-tuna-Kuriren» oppgir at mannen var anbragt på en psykiatrisk anstalt i Sverige, men rømte derfra i 1943. Han tok seg til Norge for å søke verving, men ble avvist.

Da avisen snakket med mannen tok han tilbake alle sine uttalelser og usannheter.

«Aftenposten»s korespondent i Stockholm som 5. januar i år bragte historien om «frontkjemperens» drap på jødiske Treblinkafanger har til d.d. ikke dementert meldingen i sin avis, slik

svensk presse har gjort, og leserne vil derfor fortsatt tro på myten om frontkjemper som krigsforbrytere. ●

Blir Russerne såret i sin selvfølelse

vil ingen kunne beseire dem i krig

Min far var russiskfødt. Ved sin død etterlot han seg bl.a. nedenstående artikkel, som vel neppe ble sendt noe tidsskrift.

Kanskje Folk og Land har interesse av den?

Hilsen sønnen.

Herr redaktør.

Da Napoleon og hans «Grand armé» gikk over den russiske grense i 1812, regnet Napoleon med at de livegne russiske bønder, ville reise seg til opprør mot sine undertrykkere og dermed støtte ham - bare førti år i forveien hadde Pugatsjev opprøret rast over hele Syd-Øst-Russland.

Men det ble intet opprør... Tvert imot, de russiske bønder reiste seg som en mann og førte en forbitret partisanekrig mot Napoleon og hans soldater. Hvorfor gjorde de det?

Fordi de franske soldater hadde såret deres religiøse følelser ved å plyndre og vanhellige de russiske kir-

Forts. side 9 ➡

I HUMANITETENS TJENESTE

Av E.L. Oslo

Del IV

Olaf W. Fermann gir her et resymé over sin innsats for nordmenn under den annen verdenskrig.

Resymé

1. Etter oppfordring fra meg ble det gitt ordre om ikke å behandle nordmenn, som forsvarer sitt land uten å være kjennelige som soldater, som franktirører.
2. Jeg fikk utvirket Himmels hemmelige forordning om begunstiget særbehandling av norske politiske fanger. Derved ble hundrer av menneskeliv reddet og tusener av fanger spart for overlast, sult og lidelser. Min kjennskap til denne forordning ble meg til uvurderlig hjelp under mitt arbeide for de politiske fanger.
3. Ved å tre inn i Norges Røde Kors hindret jeg at NRK ble ensrettet.
4. Jeg bidro avgjørende til at NRK's kontorer ble åpnet igjen og personalet løslatt etter russiaen og arrestasjonene i mai 1942.
5. Jeg fikk det tyske sikkerhetspolitis aksjon mot NRKs hjelpekorps innstillet og forhindret at korpene ble oppløst.
6. Det ble krevet at NRK skulle ta seg av omsorgen for frontkjemperne. Jeg hjalp da NRK ut av en vanskelig situasjon ved at det ble opprettet et eget kontor for denne hjelpevirksomhet, Frontkjemperkontoret.
7. Jeg fikk opphevet pakkeforbud til norske politiske fanger i Norge og Tyskland.
8. Jeg fikk opphevet Terbovens forordning om dødsstraff for nordmenn som forsøkte å flykte til land som var i krig med

- Tyskland. Direkte og indirekte ble hundrevis av menneskeliv spart.
9. Da Terboven i 1944 ville forby svenskehjelpen bidro jeg på avgjørende måte til at dette ble forhindre.
  10. Jeg oppnådde at matforsendelsene til nordmenn i utlandet fikk fortsette.
  11. Jeg fikk en del norske frivillige sykesøstre i tysk tjeneste hjemsendt før tjenestetiden var ute.
  12. Jeg oppnådde at tallrike politiske fanger ble løslatt.
  13. Jeg utvirket at en rekke dødsdømte ble benådet.
  14. Jeg oppnådde at norske arbeidere i Tyskland ble hjemsendt.
  15. Jeg tok opp gisselsaken med Quisling. Gislene ble frigitt og det ble ikke lenger tatt gisler for nordmenn som flyktet fra landet.
  16. Jeg utvirket at syke norske studenter som satt som fanger i Tyskland ble hjemsendt.
  17. Jeg bidro aktivt til at de norske studenter som var blitt sendt til Tyskland og internert der, til slutt ble sendt hjem.
  18. Jeg fikk overdratt 40.000 tonn kull som tyskerne hadde fått innefrosset i Sverige til Norges Røde Kors. (Se side 52) Kullene innbrakte ca. fire millioner kroner, eller like meget som Norges Røde Kors fikk i bidrag i løpet av hele krigen.
  19. Gjennom min forretning fikk jeg en ordning som muliggjorde at det i løpet av krigen ble «utlånt» av Wehrmachts lagre ca. 300 000 tonn kull til norsk sivilt bruk. Dette hadde den største betydning for landets næringsliv og sparte landet for ca. 30 millio-

- ner kroner... (Side 51)
20. Gjennom min forretning skaffet jeg den norske sivilbefolkning store kvanta «beskadiget» sement. (Side 52)
  21. I løpet av de siste måneder før kapitulasjonen smuglet Utenriksorganisasjonen hundrevis av nordmenn ut av Tyskland til Danmark etter at Terboven kategorisk hadde nektet dem utreisetilattelse. (Side 54-55)
  22. Gjennom felles innsats av Heyerdahl og meg hevet vi Røde Korsarbeidet i Norge opp på det høyere plan, som Max Huber taler om. Dr.Koch sier i sitt vitneprov etter krigen at; det var herr Fermanns for-tjeneste når Norges Røde Kors fortsatt kunne bestå gjennom hele krigstiden og utøve sin velsignelsesrike virksomhet til fordel for den norske befolkning.
- Fremstillingen er på alle springende punkter belagt med dokumenter og rettslige vitneprov.
- Et glimt fra rettssaken mot Olaf W.Fermann etter krigen:
- Da forsvareren spurte Heyerdahl om «Fermann noen-sinne hadde skadet Røde Kors, svarte president Heyerdahl i Norges Røde Kors under krigen et katagorisk «nei».
- Overlege dr.Jon Leikvams vitneprov.*
- Det kan være aktuelt å gi et utdrag av overlege dr.Jon Leikvams vitneprov i Olaf W.Fermanns sak ved Lagmannsretten i Oslo - juni 1949:
- Fermanns subjektive ærlighet er hevet over enhver tvil. Han er tro mot de idealer som er hans. Disse idealer er ikke uvanlige eller lovstridig, men er særpreget

ved å ha tvangsmessig karakter. De dominerer hans følelser og hans tenkemåte og handlemåte.

De idealer Fermann er en tjener for er i full overensstemmelse med våre etiske og demokratiske idealer. Betenkelig er bare at han er i sine egne idealers vold og egentlig ikke føler seg ansvarlig overfor noe annet enn sin egen indre domstol. Dette har i tilfelle brakt den ytterst rettskafne og fedrelandssinnende mann i konflikt med Landssvikloven. Han anså seg selv som hevet over den politiske kamp og de skillelinjer som ble trukket under krigen.

Vi som sto på den annen side i denne bitre og hatefulle kamp, har vanskelig for å forstå en mann som i sin adferd mente seg å stå over kampen, men hans personlige idealer og hans erfaring som formidler under den langt mer blodige og hatefulle borgerkrig i revolusjonens Russland, kan forklare hans innstilling. Av natur eller innstilling er Fermann det motsatte av en sviker eller landsforræder. Det ville etter mitt skjønn være skadelig, om en domstol, som eventuelt må dømme ham, ikke gir han honnør på de områder der han fortjener det.

Etter eventuelt utsonet straff har samfunnet bruk for mennesker av denne støpning.

Med bakgrunn i landssviklovgivningen avsa Eidsivating lagmannsrett 5. juni 1948 dom i saken mot Olaf W.Fermann.

Dommen lød på tvangsarbeid i 9 år, 10 års rettighetstap, inndragning av 3.370.000 kr. (i år 2000 ca. 100 millioner kroner). Og saksomkostninger 600 kr.

Olaf W.Fermann var bl.a. tiltalt for medlemskap i NS, agitasjon for å bidrag til NS for med fylkesførers grad å ha ledet NS Utenriksorganisasjon. Videre for å ha fungert som visepresident i Norges Røde Kors og for å ha ledet Frontkjemperkontoret fra mai 1942 til januar 1943.

Under behandlingen av denne rettssaken ønsket

aktor, h.r.advokat Gunnar Meyer å avkrefte visse rykter som har vært egnet til å gi et feilaktig bilde av Fermanns holdning under krigen. Det gikk således rykter om at Fermann ved sin bedrift i Oslo tok mot kullbåter før 9. april 1940 hvori det befant seg tyske soldater og/eller våpen. Påtalemyndigheten betrakter disse rykter som grunnløse. Det er heller ikke riktig at Fermann like før kapitulasjonen skjenket eller tilbød Norges Røde Kors 8 til 11 millioner kroner av sin krigsfortjeneste for derved å kjøpe seg avlat.

Det dreide seg i dette tilfelle om et beløp på 8 til 11 millioner kroner som Quisling ville gi til Frontkjemperkontoret til understøttelse for krigens offer, og da Fermann fikk høre om dette, anmodet han Quisling om isteden å overføre pengene til Norges Røde Kors. Dette gikk Quisling med på, og etter telefonisk å ha underrettet Røde Kors, bekreftet Fermann dette skriftlig. Intet av dette er nevnt i tiltalebeslutningen, men både aktor og forsvarer fant riktig å redegjøre for det faktiske forhold, da enkelte aviser har brakt en feilaktig fremstilling av saken. Jfr.referat fra Aftenposten datert 7. juni 1949.

Mennesket Olaf W.Fermann
I 1942 hadde O.W.F. et to-siders innlegg i Oslo-presen om sitt syn på Norges plass i fremtidens Europa. Han mente at vi trengte en reformasjon av vårt politiske liv og en opprustning av vår mentale livsholdning. I dette innlegget skriver han bl.a. følgende:

«Vår oppgave er å drepe hatet, utrydde klassekampen og skape harmoni, forståelse, gjensidig respekt, fred og glede.»

Han avslutter slik:
Vi går ikke en fremmed makts ærende.

Vi vil ikke borge vår frihet.

Vi vil ikke selge vårt land. Vi elsker det. ●

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Ansv. redaktør:
KJELL BLICH SCHREINER
Telefon 61 33 20 87

Adresse: Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo.

Redaktøren treffes etter avtale.

Abonnement: Pr. år kr. 160,- (i omslag kr. 200,-, utland kr. 240,-).
Giro: 0808.5164504

Abonnement (10 nummer i året) løper til det oppsies skriftlig.
Annonser forskuddsbetales med kr. 2,- pr. spalte mm. Minstepris kr. 100,-.

Utgiver: INSTITUTT FOR NORSK OKKUPASJONSHISTORIE

KAMPEN FOR SANNHET OG RETT

Slett ikke alle heimefrontfolk henga seg etter okkupasjonen til hån og forfølgelse av mennesker som sto for en annen politisk mening enn den de selv hadde.

Vår avis har gjentatte ganger trukket frem navn på hederskarer som i de fem krigsår kjempet mot oss med «blanke sverd», og som etterpå var blant de første som gikk i gang med en kritisk revisjon av norsk okkupasjonshistorie.

Et navn som først i fjor ble kjent for oss var krigshistorikeren Astrup Nilssen i Tromsø, som allerede gjennom flere år hadde arbeidet med sitt spesialfelt: «Tragediene om hurtigrutene og krigsoperasjonene på kysten av Norge.»

Arbeidet hans møtte motstand fra myndighetene som var avvisende og alle henvendelser negative. Ut fra denne holdning satt Astrup Nilssen igjen med det inntrykk at her var det noe som skulle skjules, - hvilket styrket hans anstrengelser for å komme til livs usannheter, rykter og de mange sprikende forklaringer om de forskjellige skipskatastrofer under okkupasjonen.

Hans utrettelige arbeide er nu lykkes og gjennom opplysninger og dokumentasjoner har han funnet frem til sannheten, - virkeligheten om hva som egentlig skjedde rundt om på norskekysten.

Hans detaljer om de sorgfulle begivenheter den gang kan vi finne på internett, men vi håper Astrup Nilssen, tross i sin høye alder, vil få anledning til å utgi sin dokumentasjon i bokform.

Etter å ha lest storparten av all litteratur om Norges sjøkrig 1940-45 er vi ikke i tvil om at det i tilfelle vil bli tidenes beste, den mest utførlige og fremfor alt den fullt ut korrekte dokumentarbok.

I dette nummer av *Folk og Land* bringer vi beretningen om terrorbombingen av Laksevåg den 4. oktober 1944. En tragedie som kostet 193 nordmenn livet, de fleste skolebarn.

Luftkrigen over landet vårt i årene 1940-45 er svært lite omtalt, og redaksjonen vil være taknemlig for opplysninger om det finnes noen som har arbeidet - eller arbeider - med denne del av vår okkupasjons- og krigshistorie.

Forsoning

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie organiserte 10. januar d.å. temamøte om «Krig og forsoning.» Jeg var tilstede men hadde dessverre ikke anledning til å delta i meningsutvekslingen. Imidlertid fremkom 22. januar i TV 2 en opplysning som kan bidra til å bringe forsoningsprosessen et skritt videre. Det viser seg at en gruppe norske kunstnere har ytet et pengebidrag til frelsesarmeen i det tidligere Leningrad som hjelp til overlevende etter beleiringen av byen under 2.verdenskrig. Jeg foreslår at Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie også tar et initiativ for å hjelpe disse menneskene som lever på et eksistensminimum og tegner meg for et beløp av kr. 500,-.

Gustav Høgtun

En veteran har fylt 85 år

Sammen med kampefeller fra alle deler av landet sendte også *Folk og Land* en hilsen og gratulasjon til Georg Stray på hans 85 års dag den 11. mars.

Mange vil huske ham som en foregangsman fra årene etter okkupasjonen da han sammen med Anders Hafskjold og andre ildsjeler stilte seg i spissen for forbund og samband som var forløperne til Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie. Senere var han initiativtakeren til den populære «lørdagsklubben» i sin hjemby Kristiansand, hvor han samlet alle sine nære venner fra for'na dager til hyggelige mimretreff.

Det bør nevnes at Georg Stray deltok både i vinterkrigen 1939 i Finland og var også med på felttoget i Setesdal i 1940.

For noen år tilbake representerte han Fremskrittspartiet i Kristiansands bystyre.

Georg Stray var den første eiendomsmedler i byen, og drev forretningen i over 40 år.

«Minner fra krigens dager»

En norsk kampflyvers beretning

Et skrift som vil interessere mange - langt utover våre egne rekker - er utkommet på A/S Historisk Forlag.

Det er skrevet av Harald J.Haugen som i 1942 meldte seg som frivillig i det tyske flyvåpen.

Vi får her følge forfatteren fra den ytterst strenge utdanning i en kaserne i nærheten av Sedan frem til hans utrolige opplevelser som kampflyver over store deler av Europa - inntil sluttkampene i Berlinområdet.

Etter de mange bøker som er utkommet om norske frontkjemperes innsats i øst er det gledelig at vi nå endelig får høre beretningen fra en annen front og en annen våpengren der norske frivillige deltok.

I neste nummer gir vi en anmeldelse av den norske kampflyvers beretning. Heftet er allerede kommet med i vår boktjeneste. Prisen er lav, kr.50,- opplaget lite, - så vær hurtig ute med bestilling.

Professor dr.med. Randolph Alnæs er død

Av Helge N. Wiig

En kjempe i striden for rettferdighet er borte. Ved slike minnestunder blir det ofte gitt uttrykk for «Fred over minnet».

Jeg vil lyse Glede og Kamp ved hans minne. Det vet jeg han selv ville mene passet best. Det var *urettferdigheten* han satte sine krefter inn mot. Dette kom også tydelig fram i prestens tale ved båren. Det samme gav en framstående yrkeskollega uttrykk for ved samme anledning. Randolph Alnæs patriotiske holdning så vel lokalt for sin fødeby Kristiansund som nasjonalt for Folk og Land viste hvor han stod.

Det intime vennskap og den nærhet vi fikk oppleve fra Randolph Alnæs forplikter oss å stå fram i helfigur som han gjorde. Det ville være i Alnes ånd om *rettferdighetskjenlsen* ble rådende. Alnæs svarte meg da jeg spurte han om hvorfor han hadde fått slik sympati for Frontsykesøstrene og Frontkjemperne: «Urettferdigheten som dere er ofre for. Videre forakt for de norske juristene som prostituerte seg ved å gi skinn av at norsk lov rammet dere. Dere har vært ofre for en kriminell forfølgelse. Den ro og beherskelse dere har vist etter 1945 er imponerende.»

Vi takker Randolph Alnæs for hans rettferdighetsans som han i skrift og tale har latt runge ut i Skandinavia. Barndomshjemmet i Kristiansund har sikkert vært avgjørende for Sannhetssøkeren. Faren som lovlydighetens vokter. «På den andre siden». Derfor er det vi i respekt bøyer oss for hans *mot*.

Danmark var ikke okkupert

hevder kjent dansk filmmann

Det var ikke bare norsk næringsliv som under okkupasjonen arbeidet i nært samarbeide med tyskerne.

Også danskene gjorde det.

I en større artikkelserie "Berlingske Tidende" bragte før jul blir det bl.a. påvist at A.P. Møller, grunnlegger av A.P. Møllerkonsernet, som idag er Danmarks rikste selskap med interesser innenfor skipsfart, olje og dagligvarehandel, tjente store penger på våpenhandel med tyskerne.

Bedriften var hovedaksjonær i våpenfabrikken Dansk Industri-Syndikat og fikk en hemmelig dom for det etter krigen.

Avisens nye avsløringer gir imidlertid helt nye perspektiver ved å påvise at dommen over DIS faller inn i et omfattende, parallelt rettsoppgjør.

Samtidig begynte det danske samfunn en systematisk oppbygging av en myte om danskenes "passive motstand" som kulminerte med folkestreiken i august 1943, samarbeidsregjeringens fall og innledningen til den egentlige motstandskamp.

Siden krigen er danske skolebarn opplært til nasjonal selvforståelse ut fra dette, inntil en ny generasjon av historikere de siste årene har begynt å hale stadig nye skjuleletter ut av skapene og gi stadig flere en dårlig smak i munnen når danskenes heroiske krigsinnsats hylles ved festlige anledninger.

Som filmmannen Mogens Rukov provoserende hevder i en kronikk (Berlingske Tidende 15.12.), var Danmark i virkeligheten slett ikke okkupert. Ser man på formaliteter som diplomatiske forbindelser og den danske regjeringens garanti for at de tyske toppene i Danmark ikke skulle lide overlast, var Danmark i virkeligheten Nazi-Tysklands allierte.

- Det er den enkle logikk. Det får tingene til å gå opp, skriver Rukov, og ramser

opp tallrike tankevekkende og konkrete eksempler på at det forholdt seg slik. - Deretter begynte den store mytologiseringen for alvor, legendene, løgner. Den lever vi stadig i, konkluderer Rukov.

Overrasket

Etter de nyeste avsløringene, som er kommet overraskende på den nåværende ledelsen i flere av firmaene som ble dømt, er det nå et økende politisk krav at også denne delen av danmarkshistorien blir gransket og beskrevet. Regjeringen avviste nylig å finansiere et slikt prosjekt.

Ifølge Berlingske Tidende har en rekke danske virksomheter avvist eller ignorert en henvendelse fra organisasjonen Society for European Business History, som for tiden er i gang med et omfattende europeisk forskningsprosjekt om industriens rolle under krigen. Den tyske professor Manfred Pohl, som er initiativtager til prosjektet og til daglig er leder for Deutsche Banks arkiv, sier til avisen at en rekke av Europas største virksomheter har åpnet sine arkiver.

- Jeg forstå ikke de danske virksomhetenes holdning, sier Pohl.

MØTE MED ØSTFRONTEN

Av Finn Faye-Lund

Det var en dag i februar 1942: Tre Ju. 52 transportmaskiner var på veg nordover. De fløy lavt, de fulgte jernbanelinjen mot Leningrad.

I vår maskin satt 12 ungdommer på pakninger og amunisjonskasser. Det var ingen bekvemmeligheter, bare jernbeslått gulv uten noen form for oppvarming. Det var kaldt, landet under oss lå i vinterens og sneens kalde grep. To sorte streker løp sammen til en i horisonten. Vi tok igjen et transporttog hvor vi kunne skimte ansikter i kupevindue, soldater som oss på veg til det store ukjente.

Landskapet var flatt dekket med skog, bare en sjelden gang brutt av en smal veg og noen små gårder med jordlapper omkring. Været var grått og disig det var lavt skydekke, horisonten kom stadig nærmere - det begynte å sne. Vi gikk enda lavere her gjaldt det om ikke å miste kontakten med jernbanelinjen som skulle lede oss frem til flyplassen ved Krassnowadansk.

Snetykke og dårlig sikt var ikke bare av det onde. Fientlig jagerfly kunne ikke finne oss, og vår lave høyde kombinert med dårlig sikt gjorde at partisanene ikke så lett kunne beskytte oss.

Etter en og en halv times flyging i snøføyka var vi plutselig over et større stasjonsområde. Vi var fremme, men hvor var flyplassen? Piloten fikk informasjon fra tårnet om hvor han befant seg i forhold til landingsbanen, de bedømte det etter motorduren. Alle tre flyene i sveiten fikk anvist høyde, dette for å hindre kolisjon under sirklingen før landing. Andre tekniske hjelpemidler var ikke tilgjengelig den gangen.

Vårt fly var klarert for landing, alt var hvitt vi så ingenting. Plutselig dukket et kirketårn opp forut. Det

tunge flyet krenget hardt venstre og feide forbi. Etter en stund hørte vi at motorduren minsket, vi var på vegen ned. Spenningen steg, men vi fikk røde signallys skutt opp i en bue foran bauen, full gass og opp igjen. Dette gjentok seg flere ganger, før vi endelig fikk grønne lys. «Festhalten» var det en som brølte etterfulgt av noen sekunders åndeløs stillhet før romlingen fra landingshjulene fortalte oss at vi var nede. Etter en stunds leting svingte flyet ut gjennom en åpning i brøytekannten. Da vi stod stille kom vi oss ut og ned på bakken - hvor var de andre? Flydur og røde signallys fortalte oss det, fly nr. to var på veg ned - kunne dette gå bra?

Etter flere resultatløse forsøk på landing, så vi en skygge komme inn i lav høyde, men på tvers av banen! Flyet landet midt i landingsbanen, feide gjennom den høye brøytekannten og fortsatte videre i en meter sne. Farten minket så fort at den store flyhalen ble presset opp før den sakte sank ned da flyet stanset. Fly nr. tre var fremdeles i luften vi kunne høre det, men her var det noe som ikke stemte, det forsøkte å lande til side for banen! - Motorduren ble svakere for så plutselig å brøle til, deretter et brak - så ble det helt stille.

Hva hadde hendt? Flyet som hadde kommet inn i lav høyde hadde oppdaget en hindring i fartsretningen. Flyveren hadde lagt flyet i en stigende venstre sving, men farten var for lav så det flikket i bakken. Den venstre vingen og flyets neseparti tok av for det verste støtet, så flykroppen for øvrig var ganske hel.

Begge flyverne ble drept og telegrafisten hardt skadet, men hva med våre gutter? Tre av dem hadde fått ganske store skader så de ble sendt til behandling på et lasarett. Noen av de andre hadde mindre skader, men ikke verre enn at de var

striddyktige.

Hva med alle de andre flyene? Noen landet i Riga og andre steder, men flesteparten hadde blitt på bakken i påvente av bedre vær. For vår sveit på tre fly, som hadde tatt av fra flyplassen ved Pskow den 20.2.-42 om formiddagen, var det ingen andre muligheter da uværet satte inn, vi hadde passert punktet for «ingen veg tilbake».

For å sette litt «kjøtt» på historien, så var undertegnede transportfører for fly nr. en. Sverre Kjelstrup for fly nr. to og Fredrik Kavli for fly nr. tre. Alle mannskapene var fra 4de kompani - Den Norske Lagion.

Denne første dagen i Russland avsluttet vi i Puskin like bak hovedkamplinen. Sjåføren på den ene av bilene som hadde kjørt oss fra flyplassen, slo ut med hånden og sa «finn dere et hus». Det gjorde vi også i gaten frem til Katarinaslottet fant vi et hus uten en eneste hel glassrute.

Det var noe symbolsk over dette at vi allerede første dagen hadde kommet til Puskin, det var jo her Tsar Nicolai den II og hans familie ble holdt fanget av bolsjevikene før de ble transportert østover og myrdet.

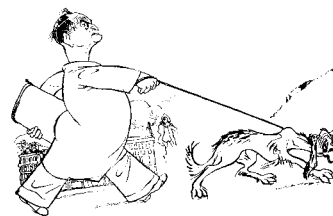
Etter at vi hadde fyrt opp halve spisestuemøblemangnet, uten at det hadde blitt noe særlig varmere, sovnet vi til slutt på det harde tregulvet i våre enkle ulltepper - til tonene fra maskingeværssalvene og drønnet fra eget artilleri i parken bak huset. En og annen kom vislende den andre vegen, men vi hadde ennå ikke lært å skille fientlig granatnedslag fra avfyring av eget artilleri, så vi følte oss derfor ganske trygge.

Ikke før hadde vi sovnet inn, så kom en av vaktene våre stormende inn å skrek «russerne angriper». Like etterpå kom en tysk ordonans med en ordre om at vi med våre tunge maskinge-

Forts. side 9 ➔

«En kjempe i motvind du var -
din tanke var tindrende klar»

En trofast og lojal hustrus beretning om sin manns liv og bortgang

Tollef med bikkja si' -
alltid på sporet etter
frifinnende momenter.

«Nå er også Tollef Backhoff Tollefsen gått bort.

Den ekte bergenske tjuagutt vi alle vil minnes som den rettskafne advokat som aldri sparte seg når noen trengte hans hjelp. Et menneske som alltid kjempet for sannhet og rett, men som til sist bukket under for grov terror fra marxist-leninister og en fanatisk gammelkommunist».

Det er en av hans mange venner som skriver dette i et brev til «Folk og Land», - og som gav oss anledning til en samtale med avdødes hustru, Karin, som gjennom over tredve år sto ubrytelig ved hans side.

Hun forteller:

Etter eksamen på Danielsen's kristelige gymnas i 1939 ble Tollef immatrikulert ved jusstudiet på Universitetet. Han var da for lengst blitt medlem av Nasjonal Samling. Under okkupasjonen var han ansatt i ordenspolitiet med grad som politiløytnant. En jobb maktthaverne etter 1945 mente var verd 10 års fengsel. Han nyttet soningstiden (5 år) til jusstudier på egen hånd og like etter løslatelsen fullførte han sin juridiske embetseksamen. I 1953 åpnet han sin egen advokatpraksis i Bergen. Selv begynte jeg som sekretær for Tollef i 1959, - da med små avbrekk i det jeg også hadde forpliktende ansettelsesforhold andre steder. Begynte imidlertid fast hos ham da vi inngikk ekteskap i 1970.

«Folk og Land»: «Hvordan artet jobben seg?»

Karin: «Da jeg begynte hos Tollef var det som å komme inn i en helt annen verden. Til ham kom alle slags mennesker. Krigsseilere, folk som hadde vært i England som soldater, sig-

øynerne og jeg husker også en jøde som var Tollefs klient. Tidligere NS-folk var det mange av. Tollef sto virkelig på og ble etter hvert en dyktig og grundig skrankeadvokat. Han satte mennesket i sentrum og tok seg like meget av de små i samfunnet som av de såkalte samfunnstopper.

Det var ikke alle som likte fremgangen hans, og en kollega gikk rundt til pårørende av innsatte «fengselsfugler» med ferdigskrevne protestbrev som gikk ut på at Tollef var straffet og at han av den grunn ikke burde få føre forsvarene for dem i retten. Han var rett og slett ikke å stole på, mente budbringerne.

En del av de pårørende ble overrumplet og undertegnet protestbrevene, - mens de innsatte tvert om mente at Tollef med sin erfaring fra så vel rettsal som fra livet bak gitteret var rett mann som forsvarer. Andre ble også indignert over protestbrevene og ga sterke uttrykk for avstand til den slags metoder.

Verst av alt var likevel den grove terror som to fanatiske marxist-leninister og en ondskapsfull gammelkommunist drev mot min mann. Disse rottet seg sammen og gjennom tre års sammenhengende helvede prøvde de ved hjelp av sine høge stillinger i rettsvesenet å knuse Tollef. Det kom så langt at den ene av dem, en byrettsdommer, fikk dømt min mann til en million kroner i erstatning i en oppkonstruert sak hvor de to andre spilte hovedroller. Tollef fikk saken inn for Gulating lagmannsrett, noe som resulterte i at motparten måtte trekke millionkravet. Likevel hadde saken med rollespillernes utgydelser og motby-

delige sjikaner mot Tollef tatt så meget på ham at jeg ikke et øyeblikk nøler med å si at det var årsaken til min manns senere sykdom og død.»

«Folk og Land»: Fortell litt om de lyse dager dere vel også har hatt.»

Karin: «Ja, det var mange lykkelige år også. For eksempel minnes jeg året da Alf Nordhus, sammen med Tollef, var forsvarere i Hollekimsaken. Hollekim hadde tilstått drapet på en av byens frisérdamer og sto for retten sammen med sin medtiltalte - hans kone. Alle trodde selvfølgelig de ville bli dømt til langvarige fengselsstraffer, men ut fra glimrende forsvarsarbeide ble de to blankt frifunnet. Aviser landet over hadde kjempeoverskrifter da dommen ble kjent.

Fra årene med Tollef har jeg selvfølgelig tatt vare på alle brev og hilsener han fikk. En advokat skriver etter at Tollef hadde vunnet saken for ham mot NRK (Bjørn Nilsen) «Jeg er Dem dypt takknemlig. Jeg har ikke vært så glad siden jeg slapp ut fra tysk fangenskap». En hilsen han mottok fra forfatterne av «Kammerspill», en bok om politimester Rolf B. Wegner i Bergen og hans rolle i den såkalte rådmannssak gledet oss meget. I denne står det: «Vi er veldig glade for at vi fikk oppleve deg i skranken mens du var forsvarsadvokat». Også etter Tollefs død kom det mange godord, - de fleste fra hans politiske motstandere, - utrolig nok.

Først ut var Ludvig Jerdal, - kjent over hele Vestlandet som tidligere journalist i «Dagen». En stridfør kjemper for Noregs mållag og med en hard tid bak seg som tyskernes fange under okku-

pasjonen. «En skikkelig kranglefant og stabeis», sa tyskerne om ham da han ble sluppet fri, kanskje med en liten undertone av respekt.

I «B A» («Bergens Arbeiderblad» skrev Jerdal disse minneord om Tollef: - Advokat Tollef Backhoff Tollefsen, Bergen, er død, 80 år gammel. I dei mange åra han dreiv sin advokatpraksis i Bergen var han eit kjent namn, og han gjekk ofte under namnet Backhoffen.

Kona og dei andre som hadde forma dødslysinga hadde skrivi til minne: - *En kjempe i motvind du var, din tanke var tindrende klar.* Eg trur at dei hadde funne ei korrekt og god formulering.

Tollef Backhoff Tollefsen var forsvarar i ei lang rekkje saker, og frå rettsalane var det mange som kjende ham. Det var ei vanleg meining at han var ei dugande advokat, ryddig og veltalande. I ei stor rettsak i Tinghuset for mange år siden, der to advokater heldt sine prosedyreinnlegg, sa ein rettsreferent som hadde referert der i mange år: - I dag var det Backhoff Tollefsen som heldt beste prosedyreinnlegget.

Personlig var Backhoffen ein venleg mann. Han hadde sjarme og han kunne samtale med folk.

Me er mange i denne byen som kjende han meir tilfeldig avdi me møtte han i rettssalar og i andre sammenhengar. Han er ein av dei me kjem til å sakna.»

«Folk og Land»: «Hvordan så Tollef på norsk okkupasjonshistorie.

Karin: «Bergensavisene hadde flere helsiders intervjuer med min mann. I et av dem sier Tollef:

Vi var unge. Selv var jeg 21 år i 1940. Som ung, en-

gasjert og samfunnsbevisst gikk jeg med i NS i 1937. Fra 42 var jeg ansatt i ordenspolitiet i Bergen. Det var for dette jeg ble straffet.

Likevel vil jeg fortsatt hevde at slik situasjonen var i april-dagene i 1940 gjorde vi det riktige. Hadde ikke den norske regjeringen rømt fra landet ville situasjonen vært en annen. Forholdene var kaotiske, og Quisling handlet ut fra en statlig nødrettssituasjon da regjeringen rømte. En regjering måtte landet ha. Norge kunne ikke fjernstyres fra utlandet. Dette tok Quisling konsekvensen av. Men det beste hadde vært om den norske regjeringen hadde handlet som den danske, og blitt, sier Backhoff Tollefsen.

«Folk og Land»: «Ble du påvirket av Tollefs politiske holdning?»

Karin: Tollef og jeg diskuterte i grunnen lite politikk. I stedet søkte vi i fritiden fjellets og naturens gleder. Han viste meg hvilke befriende følelse det er å vandre i fjellet hvor du ikke risikerer å møte masseindividet. Her møter du det ensomme mennesket, det intellektuelle mennesket, - og alle har de noe å gi hverandre. Tollef ga meg alt, absolutt alt.

Jeg føler jeg har vokst i årene sammen med Tollef. Jeg har lært resignasjonens styrke, men også forakten for alt det lumpne og smålige i vårt folk.

Jeg har lært at kamp også er liv. Motstand skaper det verdifulle slik motstanden i en elektrisk pære skaper lys. Som en dikter uttrykker det: - Livet er bare et langt kamprop.

Hvert menneske må i sin gjerning søke å besvare dette rop.»

Referat fra temamøte

De nære etterkrigsår - sosial-historiske betraktninger

Tirsdag 2. februar fant årets temamøte nr. to sted. Professor dr. med. Anders Chr. Gogstad holdt foredrag med tittel som referatets overskrift. Oppmøtet var som vanlig bra, ikke minst tatt i betraktning at direktør Nils A. Butenschöhn besøkte oss med årets første foredrag snaut en måned før. Se referat i dette nummer.

Professor Gogstad bygget sitt foredrag over en artikkel han hadde offentliggjort i Tidsskrift for Norsk Legeforening sammen med legestudenten Victoria Teres Løvold (nå ferdig lege) under hovedtittel: «Straff som fortjent? Sosialmedisinske betraktninger.» Betraktningene refererer fortrinnsvis til Ilebu, et «hvilested» svært mange av oss har et nært kjennskap til.

Foredragsholderen har studert sitt emne med grundighet og stor innsikt - selvfølgelig. Men i tillegg også med forståelse og kritisk holdning og en god del indignasjon over det som ble «tapene» til det. Kosthold, straffekseris, trusler (ofte på livet løs), lang varetakt, uvisshet om familie, hjem og arbeid etter en soning som for alle var av ukjent art og varighet. Alt ble omsorgsfullt tatt med.

Referenten synes at det kanskje ble fokusert vel sterkt på langtidsskader, både mentale og fysiske. Jeg vet ikke om en omfattende undersøkelse av slike skader gir et så drastisk bilde i ettertid. Med det kjennskap jeg har til straffedømte og på annen måte registrerte NS-folk, tror jeg de aller fleste er (har vært) meget tilpassingsdyktige. De har skaffet seg solide ststeder og gode familieforhold. Svært mange har ytet omfattende arbeide i humane og yrkesmessige organisasjoner både på lokalt og videre plan. Ofte har nok dette skjedd uten at den «mørke» fortid har vært kjent, men det forsterker vel bilde av sosial og ansvarsbevisst holdning - på tross av de skader som ble søkt påført NS-folk og deres barn etter okkupasjonen.

Når Gogstad hevder at antallet nordmenn som ble rammet av oppgjøret etter hvert ble større enn «forventet», så er det lett å tro at oppgjøret kom til å omfatte enda flere enn det man hadde håpet på.

Resultatet kunne ha vært enda mye bedre ved også å ha tatt hånd om de ca. 200 000 trauste arbeidstakere som hadde tjent til livets opphold og vel så det ved å

arbeide ved tyske anlegg av ymse slag. Men i og med at forventningene var overtruffet så ble dette aldri forsøkt gjennomført. Jeg er for øvrig sikker på at det ikke var slik ment av dr. Gogstad.

Både dette forhold og meget annet ble det dessverre ikke tid til å komme nærmere inn på. Foredragsholderen måtte avstå for å nå sin skyss tilbake til Kragerø! En lang vei for å tilfredsstille vårt ønske om å høre hans foredrag. Møteleder, Helge Sæther, takket da også i hjertelige ordlag den langveisfarende for at han hadde etterkommet vårt ønske - på tross av snau tid og lang vei - og for et interessant foredrag.

Jeg sitter igjen med et par spørsmål ved noen formuleringer. Gogstad beretter at oppgjøret ble kostbart for kommunenes forsorgsbudsjett. Det gikk til Fortrengsel for bl.a. gjenoppbyggingen. Humaniteten måtte gå foran og - sies det... rettsoppgjøret er erkjent å ha vært grundig forberedt fra juridisk hold og å ha foregått under rettslige former som er en rettsstat verdig... Vi tenker Elverumsfullmakt, okkupasjonsavtale, tilbakevirkende lover etc. Professor Ragnar Skancke ble henrettet etter en slik tilbakevirkende lov tre år etter okkupasjonens opphør.

Gogstad hevder - med rette - at vårt fangenskap var svært belastende, særlig fordi vi var politiske fanger. Det var vi jo aldri i tvil om. Så stiller han spørsmål om vi var politiske fanger. De fleste oppfattet nok seg selv som det... Det dreide seg jo om medlemskap i et forbund politisk parti. Det forunderlige er vel at Nasjonal Samling var det eneste partiet som ikke var forbudt på den tid «våre forbrytelser» fant sted.

Jeg har her - som referent - heftet meg ved ting hvor jeg selv gjerne hadde ønsket Grogstads utdyping. Det meste trengte ingen spesifisering. Det var klinkeklare formulert og bragte oss tilbake - for en stund - til en tid vi er litt stolte over at vi kom vel igjennom. Ja, hans foredrag bragte frem minner fra en absurd periode i våre liv og et særdeles mørkt kapittel i Norges historie. Det har vært gjort lite av ansvarlige myndigheter, historikere og presse for å bøte på dette. Derfor er det med ekstra gode følelser jeg takker professor dr. med. An-

Forts. side 11 ➡

Bestefar, - finnes en bok hvor alle er glade i hverandre?

Av Kjell Blich Schreiner

I Kristmann Gudmundsens bok «Livets morgen» møter vi Hallder som lar falle disse ord til kallen Sølve: «Du er en klok kar, Sølve. Jeg kan ikke forstå at folk flirer av deg.»

Det kom halvt i spøk.

«Å», svarte Sølve alvorlig. «I dårenes flokk blir den vise alltid latterlig.»

Replikk-skiftet var ikke særlig originalt. Vi finner uttrykket, gjennom tanken, i de forskjellige versjoner helt tilbake til gresk diktning.

Men den eldre generasjon i dag vil iblant stanse opp for å spørre seg selv: «Hvor er det blitt av disse «originaler», disse «raringer» og «tufser», alle disse noe forhutlede skikkelser som skjelvende møtte en ny dag på sin smertefulle vei? Disse ofre for smilenes nådeløse kast og barns ubarmhjertige tilrop? Vi minnes dem i bygdemiljøet - ja, særlig der. Fordi de ikke på samme vis gjorde seg så gjeldende i byene hvor det var så meget annet å ta seg til, - kanskje også fordi sinnene der var rummeligere.

Bygdemiljøet var trangere, ånd og lærdom var gjerne for almuen noe av en ubekvem materie, noe som helst sorenskriveren og presten fikk forvalte.

Etter hvert ble det jo bedre. Man fikk anstalter og offentlig tilsyn. Bare ingen eldre av i dag ennå minnes, gjennom barndomsår og ungdomsår, disse mentalt forfrosne typer, utledd, forhånet eller fullstendig ignorert. Der var nå for eksempel «Truls i Pollen» - «Per i Myrene» - «Haltefisen», for å ta noen navn fra min egen barndom.

Nå taler jeg ikke om «dustingen» som virkelig var syk på sinnet, disse ofre for sterkt inngifte eller religiøse anfektelser. Nei, det gjelder

disse «originaler» eller ingen kunne tie som han «tufsinger» som kanskje Ola».

Et sørgelig klassisk eksempel på en «bygdetulling»s tragiske skjebne finner vi i Jørgen Moe's vakre dikt om «Blomster-Ole». Da må vi bevege oss over til Ringerike, hvor dikteren den gang var prest. Denne Ole hadde Moe en viss kjærlighet for fra barneårene, fordi han alltid bar en blomsterdusk bak øret og ellers hadde en elskelig karakter. Oles kjærlighet til og kunnskap om blomster atskilte ham fra alminnelige tufser. Ja, hvem vet om han ikke senere hadde kunnet bli professor i botanikk? Denne Ole kunne man ingen større glede gjøre enn ved for eksempel å vise ham sin hage og ellers alt som vakker var. Ikke minst derfor var Jørgen Moe interessert i ham - åpen for alt vakkert som han selv også var. Og nettopp derfor ville dikteren også reise sin barndomsvenn et minne:

«Næst Jordens Blomster han elsked Alt,

Hvad han tyktes skjøndt.

Han var dem Alle til Spe og Spot -

Det stakkels Fjog».

Disse «originaler» fant en gjerne også i de «bedre» familier, men det ble ikke snakket om dem. De fikk stille i fred med sitt på et bortgjemt rom, enten det nå gjaldt rent mekaniske fineser, en fuglesamling eller underlige opptegetninger om en visjonær flukt mot stjernehimmelen.

Mange av de mindre begavede «originaler» kunne imidlertid være høyt skattet som både kleppere og fjellkarer.

Vi minnes Fastings uforliknelige «Mads», eller Hjalmar Christensens «Ola», som var en fremragende roer og klepper. Det var den gang hvor hver vest-

landsfjord hadde sin engelske laksefisker og Mr. Martwood var meget begeistret for «Ola». «De forulempede hinanden aldri med megen tale, og ingen kunne ro og

Men også «BlomsterOles» tragiske død rystet Jørgen Moe sterkt. På en av gårdene hvor Ole fikk overnatte hadde en uvettig og pøbelaktig ungdom (som det også den gang kunne være noen eksemplarer av) - jo, disse hadde kvelden forut spikret Ole's sko (klogger) fast på den høye gårdstrappen. Da så «Blomster-Ole» om morgenen skulle hekte disse på seg stupte han forover og ned den steile trappen. Det voldte hans død.

«Hvad var det saa mer?

Det var ingen til mén

At en Tigger var død...».

Men skal vi tro det siste verset fikk «Blomster-Ole»

Forts. side 7 ➡

en vakker gravferd:

«Men foran den gikk, i snehvidt Lin.

Seks unge Møer.

Af florumdne Kurve med Fingren fin.

De Blomster strør.

Den Fryd, man den levende negted tidt.

Eller gnavent gav.

Henkasted de vanlige Piger blindt.

Paa den Dødes Grav.»

Ja, vi fikk likesom en klump i halsen da vår lærerinne på folkeskolen i fjerne år deklamerte dette diktet med den rette tårefylte følelse. Jeg skulle tro at vi samme ettermiddag hilste pent på «Lus-Anders», der han smatt inn i smauet.

«Hvor ble det av alle disse stakkars menneskene»? spurte mitt barnebarn, lille Elin, da jeg hadde fortalt henne om datidens mobbofre «Jo,» sa jeg, «etter 2. verdenskrig, som jeg har fortalt deg om, forsvant de. Velferdssamfunnet tok og av dem, men i stedet fikk vi en annen type mobbofre som led og ofte hadde det mye verre enn både «Truls i Pollen», «Haltefisen» og alle de andre».

«Hvem da»? spurte Elin.

Jeg svarte ikke, men tok frem en bok fra bokhyllen.

«Nå er du stor nok til å lese om krigsbarna», sa jeg. «Om barn på din alder som ble pint og plaget, bortsatt til onde mennesker og også tvangssendt til andre land».

«Hvorfor det da»? Elin så på meg med et usikkert, litt tvilende blikk.

«Det spørsmålet er det mange som har stilt», svarte jeg, «men kanskje boken vil gi deg noe av svaret.»

Hun så på bokens omslag. «Tyskerungen» sto det med store bokstaver og bildet viste en liten jentunge med hakekorset knivrispet i pannen.

«Næ», sa Elin bestemt. «Jeg vil ikke lese boken. Jeg vil heller lese en bok hvor alle på jorden, også vi i Norge, er glade i hverandre. Tror du det finnes slike bøker, bestefar?»

Under Hellig-Olavs merke

Av garnisonsprest
Kjeld Stub, 1936

Der er to ting som særlig preger vaar tid:

Det ene er misnøie med det som er - paa snart sagt alle omraader i samfundslivet.

Det annet lengsel efter og krav paa noget nytt. Hverken de borgerlige eller de marxistiske partier har kunnet gi dette nye. Det vil heller ikke kunne gies hverken gjennom akkordens aand eller ved samfundsomstøtende revolusjoner.

Nasjonal Samling vil forsøke aa gjorde det i pakt med den aandelige bevegelse, som gaar over verden, og som jeg kan karakterisere i all korthet ved disse to setninger: I. Bort fra materialismen og egennyttens og fra alt det, som drager samfundet og den enkelte nedover og avler bitter strid og hat mellem menneskene. II. La de aandelige verdier komme i høsætet, de som alene fører frem til et solidarisk samfund, bygget paa forstaaelse og offervilje.

Efter valget i 1933 var der naturligvis mange som sa, at nu var da NS ferdig.

Men vi hadde i virkeligheten ingen større forventninger stillet til siste stortingsvalg - vaar tid kommer nok likesaa visst som sandheten og rettferdigheten alltid bryter sig vei.

Vi led derfor ikke noget nederlag, da vi fikk ca. 28000 stemmer efter bare et par maaneders arbeide med en helt ny sak. Tvertimot vi fikk nytt mot og øket visshet om, at NS gaar sin sikre vei fremover. Stemmetallet betyr for oss stort sett likesaa mange begeistrede forkjempere for Nasjonal Samling utover landet.

Og vaar aandelige bevegelse har da ogsaa siden valget gaatt sin seiersgang over by og bygd. Flere og flere, som virkelig lærer saken aa kjenne slutter sig til, og ikke

minst ungdommen føler sig sterkt draget mot dette nye, som er i pakt med fremtiden.

Det er imidlertid sørgelig, hvor mange det er som dømmer vaar bevegelse uten engang aa kjenne vaart program. Sett dere inn i programmet, og døm saa.

Jeg kan her bare nevne nogen enkelte punkter:

Første punkt krever "en handlekraftig nasjonal regjering uavhengig av partipolitikk". Dette er vel, hvad alle sundt tenkende mennesker i vaart land lengter efter, men som man ikke kan enes om midler til aa naa frem til. Vi er ikke noget diktaturparti, som vaare motstandere ynder aa beskyldes oss for. Men vi vil ha en sterk regjering uavhengig av parlamentarismens skiftende vinde. Vi vil, at fagkundskaben og sakkyndigheten skal komme til sin rett, og ikke de partipolitiske ballansekunstere, i samfundets styre og yrkesliv. Vi vil bekjempe arbeidsløsheten ved en landsomfattende arbeidsplan. Arbeidsledighet - særlig blandt ungdommen, betyr jo ikke bare et økonomisk tap, men medfører en i høieste grad betenkelig moralsk nedgang.

Lockout og streik, som heller ikke bare er et økonomisk spørsmål, men som avler klassehat og klassekamp, skal forbyes. En arbeidets lov kreves for aa vareta likesaa meget arbeidernes som arbeidsgivernes interesser.

Bøndernes og fiskernes, skogsarbeidernes vell vil vi søke fremmet ved rettfærdige lovbestemmelser paa de omraader, som her griper inn i arbeidslivet. Vi vil verne om familien og hjemmet i den overbevisning, at det er grunnlaget for et ordnet samfund; "Vyrnaden for kvinnens virke i hjemmet og for morskallet høines".

Vaar stilling til kristendommen uttrykkes i punkt 22 saaledes:

"Kristendommens grundverdier vernes". Naar vi uttrykker dette saa kort, er det av to grunner:

1. Vi ønsker ikke aa "skilte" med kristendom. 2. NS betrakter vaar kristne tro som det helt selvsagte grunnlag for hele vaar aandelige bevegelse. Den kristne aand og tankegang gaar gjennom hele vaart program. Vi ønsker aa være i overenstemmelse med Jesu ord, naar han sier, at han kom "ikke for aa la sig tjene, men for selv aa tjene."

Personlig har jeg sluttet mig til NS fordi jeg mener, at denne bevegelse gir de sikreste garantier for at kristendommen ogsaa i statens styre kommer til sin rett som byggende og bevarende makt i samfundet.

Paa et slikt grundlag - gudsfrygt og fedrelandskjaerlighed gaar vi fremover under Hellig-Olavs korsmerkede banner.

NS vil sannheten og den alene. Løgnen, egenkjaerligheten og hatet kan aldrig bringe folkelykke det kan kun sannheten.

Det er skikk og bruk mange steder, at man 17de mai henger norske flagg ut fra kirketaarnene.

Hvis dette skal være noget mere end bare en skikk, saa maa det vel bety, at man vil understreke, at gudsfrygt og fedrelandskjaerlighed hører nøie sammen: Arbeidet for vaart elskede fedreland faar sin vigsel fra Gud. Dermed høines ogsaa kravet til alle som vil være med i statens og i de enkelte kommuners styre.

Gudsfrygt og fedrelandskjaerlighet smelter sammen i den offervilje, som ikke søker sit eget, men enhver den annens bedste, den offervilje, som ikke skremmes tilbake fra - om saa kreves - aa gi sit liv for det man vet er rett og sannhet.

Vi har her det store forbillede i Jesus Kristus selv. Og vi har det jordiske forbillede i Hellig-Olavs lysende kon-

geskikkelse, han som ga sitt liv for sitt folk og for den kristne tro.

"Olav paa det landet malte korset med sitt blod". Det saa ut, som om martyrkongen led nederlag, da han paa Stiklestad bøiet sitt hode i døden. Men i virkeligheten vandt han en straalende seier. Olav seiret ved sin offervilje og ved sin troskap mot sandheten.

Vi maa gjøre som han.

Derfor holder vi i Nasjonal Samling det for en ære aa fylke oss under Hellig-Olavs merke. Den rød-gyldne fane skal vaie ved siden av vaart norske flagg.

I vaar tid trues baade gudsfrykten og fedrelandskjaerligheten av gudfiendske, samfundsopløsende krefter. Og faren er større enn de fleste aner. Her maa vi ikke bare være tilskuere - det har vi ikke lov til - vi maa inn i kampen hver en, som elsker sitt land og sin tro.

"Giv akt, vaakn op, nu er ei tid aa sove. Nu kaller Norge høit paa sine mænd".

Selv om det skal gaa som Hellig-Olav i Arnljot Gelline sier til nogen, som spurte hvad de kunde vente, som fulgte ham. "Falde for Kristi aasyn," sa kongen, "tape jert gods og alle I har kjær."

Og hvem skulde være nærmere til aa stille sig i denne kamp enn den norske bonde, som er landets kjerne og ryggrad, og for hvem fedrelandskjaerlighet og gudsfrykt alltid har staatt høit.

Og "arbeiderne" her i landet - det er forresen et misvisende navn, for vi er alle som gjør noget, arbeidere - arbeiderne vil sikkert mer og mer samle sig om NS, efterhvert som de begynner aa forstaa, at er det nogen som er deres virkelige venner og som vil sette alt inn paa aa by dem sikre og gode levekaar saa er det vi i Nasjonal Samling. Vi vil ikke ha nogen klassekamp,

Forts. side 10

Bomber over Laksevåg

EN BERETNING OM LUFTENS TERRORISTER

Av Kjell Blich Schreiner

- Det gamle teater.

I forhold til terrorangrepene på norske passasjerskip under okkupasjonen er lite kommet frem om de alliertes bombing av våre byer og tettsteder. Nord-Norge var den landsdel som ble hardest rammet, men også Vest-Norge fikk hyppige besøk av engelske fly som så visst ikke alltid var nøye med hvor den dødbringende lasten falt.

Et uhyggelig eksempel er dramaet som utspilte seg i Laksevåg kommune (nå innlemmet i Bergen) 4. oktober 1944.

Flyalarmen gikk klokken 9.10 og like etter kom engelske fly og angrepet var i full gang.

De første fly droppet sine bomber over Holen barneskole som ble lagt i ruiner. Her ble funnet 80 drepte, deriblant 61 skolebarn og 16 kvinner og menn fra det sivile luftvern. Andre fly bombet boliger og fabrikker, bl.a. tilfluktsrommet på Kleivdal lærfabrikk. Her mistet 36 mennesker livet. Også tilfluktsrommet på Bernt Iversens bøttefabrikk fikk sin ladning og 11 mennesker omkom. Ytterligere 45 kvinner og barn ble drept i sine hjem i den halvtime bomberegnet varte.

Egentlig var det U-båtbunkereren som var målet for flyangrepene, men den var nærmest uskadd etter bombing, sikret som den var av armert betong. Tre uker senere ble det gjort et nytt forsøk på å ramme u-båtbunkereren. 244 fly deltok med bomber på opptil 1 tonn. Angrepet varte i 2 timer og også denne gang ble resultatet tragisk. Bombene traff ikke bare restene av bebyggelsen på Laksevåg, men også byområdet Nøstet og Engen i Bergen. 52 nordmenn ble drept og 50 hus lagt i grus, blant dem Norges eldste teaterbygning,

bergenser som i de dager ikke oppfattet de to angrep som ren terror, for ikke å si folkemord.

En bok, «Bomber over Laksevåg», utgitt på Alma Mater forlag, vakte derfor bestyrtelse da forfatteren, Arne Lyngvi, trakk frem NS-ordføreren i kommunen som den ansvarlige for angrepene. Dette ut fra spørsmålet om hvorfor ikke sivilbefolkningen var evakuert?

Virkeligheten var at ordfører Arne Normann i over ett år hadde jobbet for en stortilt forflytning av innbyggerne, da i samarbeide med tyske myndigheter som ønsket at også fabrikkene ble evakuert.

Likeledes hadde luftvern-sjefen i Bergen fått direkte ordre om at Holen skole måtte nedlegges, og at denne skulle bli kaserne for marinemannskaper.

Dette ble bl.a. omtalt i brev til sanitetssjefen den 30. september 1944, fire dager før de engelske fly la skolen i grus.

Folk i de berørte områder hadde imidlertid satt seg bestemt imot noen tvangsforflytning, da de var overbeviste om at deres «venner» ikke ville risikere tap av liv blant sivilbefolkningen. Henvendelser ble sendt i hundrevis fra innflytelsesrike personer til de øverste tyske myndigheter som lot seg overetale til utsettelse. Disse mennesker var langt fra NS-vennlige.

I boken heter det at folke- meningen pekte ordføreren ut som den skyldige og at han ble kalt for «mordfø- ren». Dette er en påstand overlevende forøvrig tar avstand fra.

I landssviksaken mot ordfører Arne Normann kom det da heller ikke noe tiltalepunkt i forbindelse med eng- lendernes bombing.

Hadde det vært noe i forfatterens anklager mot ham ville det nok stått om ordførerens liv i rettsalen.

I boken «Bomber over Laksevåg» reises også spørsmålet om tyskerne holdt arbeidsfolk og beboere som gisler og skjold for den tyske vernemakt. Forfatteren benekter imidlertid dette.

Likevel kan vi på side 272 lese en uttalelse Kong Haakon ga under en tale han holdt for Laksevågs befolkning 28. august 1945, - nemlig: *Dere vet alle at tyskerne brukte sivilbefolkningen som skjerm Brett*. (!!)

Også en uttalelse av kronprins Olav ga grunn til undring. Det var i en tale 29. juli 1945, også på Laksevåg. Ordrett sa han: «Det var med særlig sorg vi fikk høre om Holen skole, hvor så mange uskyldige barn satte livet til. Slik som skolen lå var det ikke råd for flyverne å unngå å treffe den når ubåthavnen skulle bombes, *men de var sikre på at den var evakuert*». (!!)

Hvor kronprinsen hadde disse opplysninger fra vites ikke, men som forfatteren skriver var kommunikasjonen mellom hjemmefront og utefront meget god (side 11). Britene måtte derfor vite at det ikke hadde vært noen evakuering av befolkningen.

Og som det fremgår i boken, - uansett evakuering eller unnlattelse av slik var det *«neppe trolig at det kan ha innvirket på iverksettelsen av flyangrepet, som fant sted etter lang tids diskusjon på høyeste militære og politiske hold. Det britiske admiralitet gikk på og ville ha satt inn angrep mot ubåtbunkerne*». (Red.uth.).

Av U-båtbunkereren er det idag laget et krigshistorisk museum, som vel like meget nyttes av folket i Laksevåg til å minnes dagen den 4. oktober - dagen da engelske terrorister drepte så mange av deres kjæreste. ●

Smil i hverdagen

Utdrag av et brev til redaksjonen:

«Jeg har nettopp vært med på en militærøvelse. Vi opererte bl.a. med engelske håndgranater og der var en pinne eller noe slikt som vi skulle dra ut for å få det til å smelle. Jeg halte og dro av all makt, men pinnen kom bare halveis ut, og nå begynte det å surre så merkelig inne i granaten. Jeg tenkte instruktøren fikk se på sakene og sprang bort til ham med granaten i hånden. Etter at jeg hadde sagt to ord sprang instruktøren og de andre underoffiserene for livet. Noe sa meg at jeg burde hive granaten. Så sprang jeg også, og sekunder etter sprang jaggu granaten også. Det var det.

Tror ikke jeg ville ha egnet meg som frontkjemper under siste krig».

*

Forleden hørte vi om en stortingsmann som kom i skade for å si fra Stortingets talerstol: «Her står vi jo og bygger luftpostei», i stedet for luftkasteller.

En annen stortingsmann sa: «Her blir vi stilt overfor et «Facta Morgana». Ikke nok med at han forvansket Fata Morgana til «Facta Morgana», men hans mening antakelig var å si; «et «Fait accompli». Dette minner oss om Anders Lange som laget et nytt fremmedord: *Roporere*.

Først fikk han en ørefik av den kvinnelige stortingsreferent da han spurte henne om de skulle ropore sammen.

Senere ble han av en stortingsbetjent henvist til «for herrer» da han spurte hvor han kunne ropore.

Etter å ha barbert seg i Grand frisørsalong ba han om at barbereren også måtte ropore ham, hvilket resulterte i at barbereren begynte

å trekke hår ut av nesen på ham.

*

Vi reagerte nok litt da vi i et nummer av «Den røde Fane» fant følgende kunngjøring:

«Husk at melding må sendes ved abonnentens død.

Ønskes bladet fortsatt, vær da vennlig å oppgi den nye adresse».

Postmesteren i Drammen fant før jul et brev fra en liten pike. Det var skrevet til julenissen og hun ba om femti kroner for å kunne kjøpe strømper til sin mor.

Postmesteren var i tvil om hva han skulle gjøre med brevet, og sendte det til vår finansminister.

Finansministeren ble rørt og sendte piken ti kroner.

Noen dager etter fikk postmesteren i Drammen et nytt brev fra den lille piken adressert til julenissen. Det lød: «Kjære julenisse. Tusen takk for pengene. Men ikke send dem om Oslo neste gang. Politikerne beholder altfor mange prosenter».

*

«Jeg vil gi deg maksimum straff», sa dommeren til den kriminelle innvandreren.

«Jeg vil ikke putte deg inn i et av våre trivelige fengsler. Jeg vil gi deg fri, så du kan plages med høye skatter, høye leveomkostninger, Jens Stoltenberg og Jagland - kort sagt, ha det akkurat som alle vi andre».

*

Hr. redaktør.

Jeg er nå blitt så vettskremt av det jeg har lest om røking og kreft at jeg har sluttet - å lese.

Kan du fortelle meg hvorfor vi alltid får vite tallet på de som dør av røking, men aldri noe tall på overle- vende.

Nico

Holocaust-senteret i Villa Grande

Av Håkon Glosli, Sarpsborg

En menneskerettighetsprofilert regjering bør sikre eendommen til dette formålet, sier professor i statsvitenskap Bernt Hagtvet på kultursiden i «Aftenposten».

Nå har vi i disse 55 år etter krigens slutt sett at minner om overgrepene mot jødene er tatt godt vare på med minnesmerket i Jerusalem, pluss et nybygd museum i Washington til 300 millioner og et planlagt og vedtatt bygd minnesmerke, i Berlin på størrelse med to fotballbaner, pluss at benyttede leire fortsatt skal bestå som minnesmerker for den ene part. Erstatninger til jødene og straff av påståtte delaktige i overgrepene har også pågått i denne tiden og fortsetter videre.

Blir ikke fokuseringen på krigsforbrytelsene svært viktig når det kun skjer overfor den tapende part, og øvrige forbrytelser, spesielt egne, stikkes under teppet, slik som det har foregått i alle disse år? Det burde også forklares hvordan tallet 6 millioner fortsatt beholdes i det evinnelige, når antall drepte i Auschwitz hittil er redusert med 3 millioner. Burde man ikke nå også begynne å akseptere historien skrevet av seriøse forskere og historikere som trekker frem uønskede sider fra krigen og fredsovergangen i sin helhet, og også avstå fra å motarbeide disse med fortelser eller avfeie dem ved å betegne dem som høyrevridde

og nazister. Det bør komme frem at protokollen om Wannsee-konferansen er svært tvilsom, at den opprinnelige påstås å være endret, samt at jødene erklærte Tyskland økonomisk krig fra 1933.

Er ikke denne ensidige historiebeskrivelsen en hånd mot dem som led på den andre siden etter overgrep fra seierherrene? Her kan nevnes utdrivelsen av de fastboende i østområdene, mellom 15 og 20 millioner. En har ikke sett at verken Solheim eller Hagtvet har nevnt disse. Eller de 250-300 tusen som ble massakrert i Dresden i løpet av en times bombing 13.-15. februar -45. Eller de som sultet og døde i de ca. tielleve tusen fangeanstalter etter krigen. Eller de tusenvis flyktninger som druknet ved torpederinger da «freden» kom. Etter konvensjonene skal krigsfanger etter krigsslutt slippes fri, men de satt opptil 10 år i leire rundt omkring i Sovjet, Europa for øvrig og Canada/Amerika. Mellom to og tre millioner av disse sultet i hjel. I den okkuperte tyske østsonen døde hver fjerde fordrevne av sult. (Det fredsfiendtlige trauma - ISBN -82-99 1971-0-4).

Opprettelse av spesialmuseer/minnesmerker for det såkalte Holocaust ensidig, hører ikke hjemme for motarbeidelse av overgrep.

Benytt heller disse våre skattepenger til vedlikehold av skoler og sykehus.

TYSK FAR OG NORSK MOR

Av Bjørg Bugge, Arnevik

I lokalavisene på Vestlandet har Bjørg Bugge hatt mange innlegg om okkupasjonen og etterkrigstiden. I «Haugesund avis» leser vi:

Tirsdag den 8. februar kl. 22.00 gikk det et program på NRK TV, som het «Brennpunkt» og søndag den 20. februar var det reprise på NRK2. Det handlet om barn med tyske fedre og norske mødre. (1940-1945). Forhåpentlig var det mange som så programmet!

Den gang var det ikke opprettet noe som i dag kalles «Fargerikt fellesskap»! Og heller ikke var det snille og forståelsesfull norske kvinner og menn som kunne hjelpe. I dag er dette for det meste glemt, og nå stiller folk opp for en god sak, men det er et aber! Det gjelder kun for dem med rett «farge»!

Hetsen og forfølgelsen ligger ikke langt unna, og her til lands er det å forfølge mennesker med andre meninger, blitt bortimot en vane og tradisjon, på tvers av den kristne tro! Og det er noe de fleste påberoper seg å tilhøre. Det er også dem som mener seg frelst, men det er ikke alle som er klar over at det kan bety å være frelst fra selvkritikk. Det må bli en tung byrde å bære når de oppdager det!

De «utestengte» som fikk en kollektiv skyld for det som hendte i 1940-1945, omfattet både voksne og barn. Mange døde så altfor tidlig pga. «behandlingen», og de gjenlevende som har fått livet ødelagt, for dem er det for seint å bli hentet inn fra kulden, som en høgtstående politiker uttalte seg, år tilbake. Men disse menneskene har hatt en unik sjanse i alle årene, som har gått, med å «stå utenfor det gode liv»! De har fått både se, og ikke minst, erfare «neste-kjærlighet», hat og kristendommens skinnhellighet fra «orkesterplass». Og en ting forundrer; Hvem skal ta den kollektive skyld for all dje-

velskapen som har hendt fra 1945 til i dag?

Det skal bli en stri, nesten umulig jobb å holde skapdørene igjen, da det etter hvert er blitt for liten plass til skjeltene som er stablet der! Bare ikke hele tiden går med til den jobben! Hvis det har vært snakk om en slags «drivkraft» i krig, så er den blitt forenklet!

I dag er folk livredde for å tape, fordi de vet at taperen er det samme som krigsforbrytere og vinnere er krigshelter! Så enkelt kan det sies.

En inder, dr. Savitri Demi Muckerji uttalte for en del år tilbake, bl.a. «...forfølgelsen av mennesker fra 1945, er en grenseløs hevntørst, som alltid utmerket de angivelige forsvarerne av en vestlig sivilisasjon.

Aldri kunne man vel, som i (et bestemt tilfelle), så skarpt føle hvilken forbanelse denne lovpriste sivilisasjon kan være! Vi hedninger har aldri vanæret oss i den grad».

Blir russerne såret ...Forts. fra side 1

ker, fordi de russiske prester oppflammet dem til kamp mot Antikristen Napoleon.

Hundre år senere, da borgerkrigen raste over hele Russland, sendte England, Frankrike og Amerika tropper for å støtte de hvite generaler.

Atter gjentok den gamle historien seg. De engelske, franske og amerikanske soldater såret russernes selvfølelse ved å behandle dem som mindreverdige skapninger.

Jeg har selv sett de engelske soldater puffe seg frem i kino-køene, mens de freste: «Go away, you damned russians!»

Jeg har sett skotter velte bodene for torvkonene og brøle av latter mens konene samlet sine posteier og kaker opp av støvet.

Vel - det var jo bare «jokes» - men spøken fikk russerne til å hate dem, de russiske hvitegardister gjorde mytteri eller rett og slett rømte over til de røde.

I 1941 møtte befolkningen i Ukraina og Hvite-Russland tyskerne som befriere fra bolsjevikåket - i tusenvis løp de russiske soldater over til dem eller overgav seg uten å kjempe - Krimtatarer forenet seg med tyskerne, kalmykerne gikk over til dem, general Vlasov dannet

den russiske frihetsarmé (ROA) som tellet flere divisjoner og kjempet tappert på tysk side. Men i 1942-1943 var stemningen en annen.

Istedenfor å vinne det russiske folk for seg behandlet tyskerne russerne så brutalt og nedverdiggende at de støttem dem fra seg.

Nå løp ikke russerne lenger over til tyskerne, de overgav seg ikke, men kjempet forbitret, og overalt flammet partisankrigen opp.

Men hvorfor begår de fremmede tropper som kommer inn på russisk område stadig den samme feil?

Det er psykologisk forståelig. Når en amerikansk eller tysk soldat, vant til pene hus, pene møbler, pene klær, kommer inn i en russisk landsby og ser de usle hyttene fulle av veggelus og kakelakker, ser de skjeggete bøndene kledd i fårepelser og med de store filtstøvlene på bena, så tror han at han kan behandle dem som mindreverdige vesener, som noen undermålere.

Men blir russerne såret i sin selvfølelse, blir de farlige motstandere. Bare den som får det russiske folk over på sin side, kan beseire Russland!

Russisk født nordmann.

Møte med Østfronten ...

Forts. fra side 4

vær skulle ta stillinger på strategiske punkter i tilfelle av fiendtlig gjennombrudd. Klokken var ennå ikke 2400, så dette hadde vært litt av en dag.

Resten av bataljonen an-

kom noen dager senere, og vi overtok vårt første front-avsnitt ved Finsskoe Kajrowo den 28.2.-42. Viken Bataljon var i gang med krigen på østfronten.

Menneskerettserklæringen...

Forts. fra side 1

Første temamøte i år 2000 ble holdt 10. januar med direktøren for institutt for menneskerettighetene. Nils A. Butenschøn, som foredragsholder.

Direktøren kom her inn på en rekke land hvor man hadde hatt mer eller mindre voldelige regimer av forskjellig politisk farge, til og med land som hadde hatt borgerkrig og hvor det i prinsippet skulle innføres eller gjeninnføres «demokratiske» styre med respekt for menneskerettigheter. Han hadde studert hvordan denne prosess hadde artet seg og hevdet å ha funnet en generell regel som han uttrykte slik:

I land der det hadde vært borgerkrig hadde man i stor utstrekning helt fra begynnelsen gått inn for forsoning utfra den tankegang at partene, som jo måtte antas å ha vært mer eller mindre av samme størrelse siden de kunne krige mot hverandre, ville være nødt til å leve sammen i fremtiden.

I land hvor en part hadde hatt makten og opprettholdt den ved voldelige midler, hadde man etter at regimet var falt gått hardere frem mot dets tilhengere. Alt under foregivelse av at det skulle innføres lovlig, demokratisk styre. Her var det snakk om «oppdyrning» å stille folk for retten, o.s.v. Ofte ble det foretatt meget som ikke måtte komme frem i lyset. Derfor ble det lagt «lokk» på og kritikk hadde ingen mulighet til å komme frem. I slike tilfeller kunne folk fra det falne regime dømmes, henrettes, sperres inne og lignende. Resultatet er da ofte blitt fiendskap som har ulmet siden, og det har vært svært vanskelig å få partene til å møtes og finne frem til enighet. Ingen vil fire. Foredragsholderen gikk så over til å nevne noen eksempler på overgang: Guatemala, borgerkrig o.a.

En tredje og ny vei mente foredragsholderen man hadde sett i Sør-Afrika etter at

apartheidregimet var avskaffet. På tross av at han mente at apartheidregimet hadde gjort seg skyldig i mange overgrep og at det hadde blitt utført forferdelige grusomheter på begge sider, hadde man ikke gått inn for gjengjeldelse og dommer. Her var man kommet frem til de såkalte «sannhetskommisjoner»

hvor tanken var å oppklare og bevise handlingene. Det var meningen at alle skulle kunne fortelle og vitne om det de hadde gjort uten at de skulle dømmes. «Sannhetskommisjoner» arbeidet som en domstol, men skulle ikke avsi dommer. Straffen skulle være å måtte leve med folks forakt. I følge foredragsholderen skulle dette ha vært en suksess. Foredragsholderen kom også inn på situasjonen i Midt-Østen. Her synes det ikke som om man kan få til noen forsoning.

Etter disse mer generelle tanker kom taleren inn på oppgjørene etter 2 verdenskrig.

Det fantes da ingen internasjonal rett man kunne bruke, og det ble derfor operert med nye begreper som «forbrytelser mot menneskeheten» og lignende.

Nürnbergdomstolen var seierherrenes justis. Man er imidlertid etter hvert kommet frem til internasjonale rettsnormer. For eksempel godtar ikke menneskerettserklæringen kollektiv skyld. Enkelt personer kan dømmes, - ikke grupper. Dette ble ikke fulgt i Nürnberg og vil ikke kunne skje i dag.

Som eksempel på den nye rettsoppfatning nevnte foredragsholderen Jugoslavia hvor man i Haag vil kunne dømme Milosevitc og muligens Pinochet i Chile, Putin i Tsjetsjenia, amerikanere for handlinger i Viet-Nam, noen israelske ledere, o.s.v.

Når det gjaldt «strategien» som ble brukt etter krigen i Norge var det ikke forsoningslinjen som ble valgt.

Her var det ikke begrenset til personlig ansvar. Her ble det operert med kollektiv skyld. Kriteriet var som kjent medlemskap i Nasjonal Samling som ble gjort kriminelt ved nye forordninger som man først i ettertid ble kjent med. Dette har gjort forsoning vanskelig.

Han kom inn på nye rettsbegrep som ble innført, for eksempel tap av borgerlige rettigheter og annet som vi kjenner.

Det var ikke ukjent for foredragsholderen at det har vært vanskelig for den tapende side å komme til ordre etter krigen og at det var «lagt lokk» over oppgjøret.

Foredraget var preget av stor innsikt i internasjonale rettsforhold og vilje til å forstå problemene i de forskjellige land, - og ble mottatt med lydhør interesse av de fremmøtte.

Etter en kaffepause ble det et ordskifte hvor noen av tilhørerne kom med innlegg.

Finn Trana mente vi her i Norge hadde sittet på hver vår tue. Dette gjaldt fremtredende juridiske kapasiteter som Skeie og Andenes som hadde hevdet helt motsatte oppfatninger angående oppgjørets juridiske holdbarhet.

Ralph Fossum fremholdt at begge parter burde ha kunnet innrømme feil og kommet nærmere i det siste halve århundret.

Helge Wik hevdet at det aldri hadde vært noe «retts»-oppgjør og at det baserte seg på bl.a. den historiske feilfortolkning at Norge fortsatt var i krig etter 9. juni 1940.

Et par andre - bl.a. 2 frontkjemper - ville ha frem at begge parter måtte gi noe. Både disse og en frontsøster fortalte om sine opplevelser etter krigen. Undertegnede ga uttrykk for sine erfaringer fra mange år i utlandet og sa at han aldri hadde sett at for eksempel spanjoler som han arbeidet sammen med i Syd Amerika, og som hadde vært aktive som deltagere på hver sin side i borgerkrigen i Spania, bar noe nag og hadde noen vanskeligheter med å tale med hverandre om

Forts. side 11 ➔

Pryser med nye kapitler... *Forts. fra side 1*

Fryktet represalier

- Ingen av planene ble realisert, først og fremst av frykt for represalier mot sivilbefolkningen, fremholdt Pryser.

Vi skal merke oss at hjemmefrontledelsen virkelig var innstilt på å gjøre Lillehammer til bombemål, fortsatte Pryser.

Den norske overkommandoen fant imidlertid at det ville være lite sannsynlig at de allierte ville akseptere Lillehammer som bombemål. En plan om å angripe turisthotellet fra bakken var heller ikke særlig aktuell, iallfall ikke med en lokale Milorgstyrken, som var på rundt 1.000 mann. Wehrmacht hadde rundt 20.000 i distriktet, sa Pryser.

Lillehamringene var heldige. Få her tenkte vel på at byen var hjemmefrontledelsens bombemål nr. én i Norge. At den allierte toppladelsen prioriterte annerledes og satset på bombing av jernbanemål, skal vi være glade for. Det er lite sannsynlig at bombingene ville begrenset seg til hotellet og villaene omkring.

I «Gudbrandsdalen/Dagningen»s referat heter det videre, at Reichskommissar Terboven våren 1945 planla å hente Adolf Hitler. Himmler, Goebbels og de andre størrelser fra Tyskland til Lillehammer.

Terboven var innstilt på å kjempe videre i Norge til siste mann.

Planene om å ta opp Hitler og de andre ble imidlertid skrinlagt, blant annet fordi general Böhme og admiral Ciliax ikke kunne garantere lojaliteten til troppene. Begge var skeptiske til Terboven.

Tyskerne til Sverige?

Dersom tyskerne valgte å kjempe i Norge, hadde de allierte lite å stille opp med. I april 1945 begynte de allierte å planlegge en invasjon via Danmark og Sverige. Den svenske regjeringen foreslo at Wehrmacht evakuerte til Sverige og lot seg avvæpne og internere der. General Böhme stolte ikke på sven-

skene og fryktet utlevering til Sovjet dersom tyskerne overga seg til Sverige.

Det avgjørende vendepunktet kom med Hitlers selvmord 30. april. Etterfølgere, storadmiral Dönitz, innkalte Terboven og Böhme til et møte i Flensburg. Før avreisen var både Quisling og Terboven hos Böhme på Lillehammer Turisthotell.

At tyskerne skulle kapitulere, var ennå langt fra gitt, tyskerne hadde fortsatt vilje til kamp. Böhmes generalstabssjef, general Herman Höltner, var fortsatt innstilt på krig. Han var en langt hardere mann enn Franz Böhme.

Frigjøring 9. mai

Om kvelden 7. mai ga imidlertid Böhme den endelige kapulasjonsordren til soldatene. Alle kampene skulle innstilles fra kl. 00.00 norsk tid 9. mai.

Det er ingen tvil om at det var 9. mai, derfor feirer vi på en måte feil frigjøringsdag, sa professoren.

I sitt foredrag kom Pryser til slutt inn på drapet på lillehamringen Kai Holst i Stockholm.

Holst visste for mye om det såkalte Lillehammerkuppet da amerikanerne snappet viktige opplysninger om russerne rett foran nesen på britene. Mange av de dyktigste tyskerne gikk deretter over til amerikansk etterretningstjeneste.

Tyske eksperter som var godt informert om russiske forhold, var det god bruk for i den kalde krigen, sa professor Tore Pryser. ●

Under Hellig-Olavs ...

Forts. fra side 7

men i det nye samfund vil vi skape retferdige, gode kaar for alle, som vil arbeide.

Vi staar foran en ny tid. Vi gaar frimodig ind i den - og vi vil gjerne ta alle med - til den gryende dag over Norge under Hellig-Olavs korsbanner. ●

De nære etterkrigsår

Forts. fra side 6

ders Chr. Gogstad for et avbalansert, velformet og nøkternt foredrag.

P.S. Jeg antar at INO kan skaffe av. Interesserte kopi av utredningen som er nevnt over. Etterkommere som ikke er «helt tilkuppet» vil kunne ha glede og nytte av de mange faktaopplysninger og henvisninger som det nøkterne skriftstykke er spekket med.

Ha-Wa

Hva har Haider sagt?

Av lagmann

Trygve Lange-Nielsen, Oslo

De 14 EU-lands isolasjon av Østerrike er bemerkelsesverdig av flere grunner.

Som dommer gjennom mange år er det for meg en selvfølge at man ikke kan felle dommer uten å redegjøre for hvilket konkret faktum man bygger på. EU-landenes beslutninger er ikke knyttet til noe faktum. Det er en generell fordommelse med henvisning til menneskerettigheter, frihet og demokrati. Jeg tror fremmedfiendlighet også var nevnt.

Det er ikke henvist til noe punkt i Frihetspartiets program. Mediene har ikke påpekt noe kritikkverdig her. Det er altså ikke noe helt galt med partiprogrammet. Det anerkjente prinsipp at et parti skal bedømmes ut fra sitt program, gjelder altså ikke for Haiderers parti. Den informasjon man har fått fra pressen, gir heller ikke folk flest et brukbart grunnlag for å vite hva man skal mene om Haider, selv om Aftenposten har skrevet om situasjonen i Østerrike på en balansert måte. I Dagbladet 29.1. er dessuten syv uttalelser med tidspunkt og anledning sitert.

Haider har uttalt seg om Waffen-SS og det tredje rikets sysselsettingspolitikk. I VG 12.2. kommer Fridtjof Frank Gundersen, under henvisning til Dagbladet for 29.1., dem til unnsetning som ønsker å kjenne faktum før de fremkommer med beskyldninger. Haider har sagt: «Waffen-SS var en del av Wehrmacht og har krav på all ære og anerkjennelse som en armé har i offentligheten» (1995). Konrad Adenauer har presisert at hans æreserklæring

BOKTJENESTEN

POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO

..... eks. Harald J. Haugen: Minner fra krigens dager ... kr. 50,-
..... eks. Inger Cesilie Stridsklev: « M/S Theklas himmelferd » ..... kr. 100,-
..... eks. Vidkun Quisling: Russland og Vi (Innbundet) . kr. 200,-
..... eks. Vidkun Quisling: Russland og Vi (Heftet) ..... kr. 100,-
..... eks. Odd Melsom: På nasjonal uriaspost ..... kr. 50,-
..... eks. Knut Steenstrup: Dilemma ..... kr. 50,-
..... eks. Sundra Sand: Hva er Kristen Samling? ..... kr. 5,-
..... eks. Sundra Sand: Noen enrindringer fra tiden omkring Vidkun Quislings siste dager ..... kr. 5,-
..... eks. Anna Kientopf: Det fredsfjendtlige trauma .... kr. 50,-
..... eks. Hans Gervik: Refleksjoner etter 50 år ..... kr. 50,-
..... eks. Ståle Fagerland: Et navn til låns ..... kr. 100,-
..... eks. Johs Myhren: Skyldig - uskyldig? ..... kr. 50,-
..... eks. John Sand: Elverumsfullmakten ..... kr. 50,-
..... eks. Randolf Alnæs: Frontkjempere ..... kr. 50,-

Legg til kr. 20,- for forsendelser ved forskuddsbetaling til:
Postgiro 0807-5.15.02.89. **Bankgiro** 6063.05.00926 eller ved **sjekk i kontanter** eller **frimerker**. (Ellers porto og oppkravsgebyr.)

I alt bestilles for kr. .... som betales slik:

Navn: .....

Adresse: .....

Postnr.: ..... Sted: .....

fra 1952 i den tyske forbunds- dag vedrørende soldater fra den tidligere Wehrmacht, også gjelder dem som tilhørte Waffen SS i den utstrekning de utelukkende kjempet som soldater for Tyskland. Hvis Haider far som SS-offiser gjorde nettopp det, er det lett å skjønne at han ønsket å få frem at det var forskjell på SS-soldater. Haider har beklaget sin uttalelse fordi den kunne virke sårende. Adenauer har ikke beklaget sin. Så har Haider sagt at det i det tredje rike ble drevet en skikkelig sysselsettingspolitikk (i motsetning til i Østerrike).

Det er vel riktig, men selvsagt er det dumt å kalle en spade for en spade i en slik sammenheng. Men det er ikke dokumentert noen uttalelse som godtgjør at Haider har Nazistiske sympatier eller et positivt forhold til nynazister.

Kontroversielle uttalelser blir sjelden behandlet på en saklig måte, og aller minst når de kommer fra ytre høyre. Etter Hedstrøms Godlia-møte høsten 1995 uttalte en ledende avis på lederplass at det bare var «stinkende slam» tilbake av Fremskrittspartiet. Andre aviser og NRK lå nær opp til dette.

Hvor meget velment «slam»-

journalistikk er det i angrepene på Haider? Har EU-landenes angrep på høyresiden i Østerrike fellestrekk med senator McCarthys hysteriske angrep på venstresiden i USA i 1950-årene?

Ovenstående har vi tillatt oss å sakse fra Aftenposten 18. feb. i år.

Menneskerettserklæringen

Forts. fra side 10

dette. Som et eksempel på forsoning og gjensidig respekt står «Valle de los Caidos» (De fallenes dal). Her er bl.a. levningene av hundretusener som falt i borgerkrigen på begge sider bisatt og det står «Caiodos para España» (Falt for Spania) på minnesteinene. Tusener besøker stedet og det gjør et sterkt inntrykk.

I Italia ble det allerede i 1946 eller 1947 holdt en stor seremoni med ti tusener besøkende fra begge sider. Fasister og partisanere var samlet og kjente ledere lovet forsoning og omfavnet hverandre.

Har du sendt oss en vennegave i det siste?

Et godt resultat denne gang. Alt i alt: Kr. 17.820.

Fortsetter det slik vil vi være svært fornøyd.

«Folk og Land» trenger sterkt økonomisk støtte utenom abonnementet, og vi håper derfor at givergleden stadig øker.

Vår adresse er:

**FOLK og LAND, Postboks 3239 Elisenberg
0208 Oslo**

Takk for følgende bidrag:

Initialer	Sted	Beløp	Initialer	Sted	Beløp
O.B.	Drammen	1000,-	O.G.	Oslo	140,-
H.S.	Ringelia	1840,-	J.S.	Bjerka	340,-
K.H.	Stabekk	800,-	G.S.	Harstad	140,-
R.B.	Oslo	200,-	M.A.	Ålesund	200,-
P.J.	Nittedal	50,-	S.L.	Våler	140,-
T.H.	Oslo	100,-	S.T.	Bergen	300,-
O.E.N.	Hunddalen	500,-	E.A.	Sarpsborg	90,-
J.M.	Oslo	300,-	K.T.	Bergen	800,-
N.N.		500,-	E.G.	Rygge	300,-
S.K.	Tønsberg	200,-	R.D.	Jevnaker	100,-
K.G.	Averøy	70,-	L.L.	Kolbotn	100,-
E.S.	Kapp	100,-	R.W.	Jaren	160,-
E.W.	Oslo	50,-	L.B.	Revsnes	120,-
E.K.	Hesseng	200,-	M.A.	Ålesund	200,-
R.A.	Oslo	100,-	S.H.	Hønefoss	300,-
E.S.	Inderøy	140,-	K.Aa.	Vrådal	100,-
J.T.	Brandbu	300,-	H.R.	Oslo	300,-
P.H.	Gjøvik	200,-	O.K.	Husøysund	300,-
K.B.R.	Moldjord	500,-	O.Ø.	Oslo	100,-
A.H.	Lena	100,-	A.N.	Grimstad	500,-
E.H.S.	Oslo	250,-	W.H.H.	Borgheim	500,-
A.F.	Larvik	280,-	E.R.	Strømstad	100,-

VED GIRERINGER!

Vennligst noter alltid tydelig avsender og hva beløpet skal dekke.

Feldpost og konvolutter til og fra Østfronten ønskes

Bilder, dokumenter og tidsskrifter ønskes for Geir Brenden.

Kontakt: Ragnar Wolden, Ulsvad 32, 2770 Jaren, tlf.: 61 32 85 55 etter kl. 16.00 eller skriv.

Lurer dere på noe, kontakt Kjell Blich Schreiner

Kanskje den innbitte uforsonlighet her i Norge har sin grunn i at krigsårene her i landet var meget mindre blodige enn i de fleste andre land. Man slapp lettere fra krigen. De fleste var mest opptatt med de daglige problemer, mens man gjerne vil fremstå som den heldenasjon vi ikke var. Nasjonal Samling var gode å ha for å sette i gang en stor-

stilet «stopp tyven-aksjon» for å dekke over mange tvilfulle handlinger under krigen og forsømmelser fra regjeringen før krigen. Butenschøn mente at de uttalelser som var kommet underbygget hans oppfatning av grunnene til de forskjellige forhold for forsoning som han hadde skissert i sitt foredrag.

Fritz Kristoffersens planer om oppdrett av laks og ørret er nå en realitet

I en bunke papirer fra 1976 finner vi dette brev fra kampfelle Fritz Kristoffersen på Tenna, nord i landet:

Herr redaktør sjefen, overlege Landmark, I min formannstid i Hammerfest Fedrelandslag hadde vi besøk av Fritjof Nansen som holdt foredrag i Festivitetslokalet.

Foredragets tittel var: "Flagget vårt er rødt nok som det er".

I Hammerfest hadde laget vårt 400 medlemmer. I Alta under ledelse av major Carl Eriksen var det 300 medlemmer. Eriksen ble senere general sydpå med bopel i Mysen. Hans senere skjebne var at da krigen brøt ut i Norge ble han presset inn i Sverige med sine soldater og et par rustne kanoner.

I forbindelse med Fritjof Nansens foredrag hadde stedets kommunistavis denne kommentar: "Norsk ungdom bør rive Nansens minne ut av sine hjerter".

Av andre vi hadde besøk av var O. Torp. Han holdt sin tale på torvet. Han brølte rasende og kom med trusler mot oss «Fe»-lagsmedlemmer om at vi snart skulle "dingle i vingebeinene våre".

Vi tok ikke truslene alvorlig, men arbeidet videre med tanke på å få valgt en borgerlig stortingsmann, - og det lykkes i det venstremanen John Mjøen i Alta ble valgt i 1930. Jeg ble valgt inn i Hammerfest bystyre hvor jeg var i 4 år.

Da krigen kom til Norge meldte jeg meg frivillig til sanitetstjeneste i Alta bataljon.

Da jeg gjorde min innsats i Balsfjord fikk jeg ordre av

om hva jeg skulle gjøre. Nemlig å undervise sanitetspersonellet om reglene i Genferkonvensjonen hvor det står at både egne og fiendtlige sårede skal behandles likt.

Og så fikk jeg jobben med innkvartering av konge, kronprins og statsrådene. Disse ble i Dalsfjord plassert i forskjellige hus, men senere ordnet overlege Holmboe det slik at de fikk disponere hans egen private hytte.

Selv fikk jeg plassert landbruksminister Ystgård på meieriet, - og det syntes han var en god idé.

Omsider sluttet krigen og de allierte reiste hjem og regjeringen fulgte etter, og forlot et fedreland i nød og trengsel.

Da jeg kom tilbake til Hammerfest kom Gulbrand Lunde til meg og vi dannet da en NS-gruppe av tidligere medlemmer i Fedrelandslaget.

Jeg hadde i tidligere år hatt forbindelse med Lunde angående utnyttelse av de rike tangforekomster i Herøyen på Helgeland, dessuten var han min rådgiver i mine planer om å få bunnet sammen de viktigste øyer i Herøyen med broer. Likeså var han sterkt interessert i mine planer om oppdrett av laks og regnbueørret. Alt dette er nå en realitet.

Som kjent ivret Lunde sterkt for Nord-Norges økonomiske utvikling.

De norske krigsforlis

«Haugesund Avis» har gitt spalteplass for leseres erindringer om norske krigsforlis i årene 1940-1945.

I et innlegg skriver Emil Lindanger:

I Haugesunds Avis leser vi om Kirsten Holms dystre minner fra engelskmenenes herjinger langs norskekysten under krigen. Mange fartøyer led samme skjebne som «Austri».

Jeg tenker da også på senkingen av «Vindafjord» på

Skudefjorden. Mange familier ble rammet hardt, spesielt på Karmøy. «Våre venner» gjorde virkelig en god jobb under dette angrepet. Etter først å ha sluppet sprengbrannbomber ble det til slutt skutt med mitraljøser for å være sikre på et godt resultat. Noen overlevende.

I etterkrigsårene har disse tragediene vært lite omtalt, og det er forståelig. Det var jo våre venner som var på snarvisitt. Noe som vil komme etter en krigsforbrytelse er jakten på de ansvarlige og å stille dem til doms. Hvem ga ordre om at «Austri» og «Vindafjord» skulle senkes? Var dette militære mål?

Hva med alle de andre forsvarsløse fartøyene som ble senket?

Hvorfor ble dette gjort? Og hvem ga ordren? Kanskje det er på tide at de pårørende får vite dette?

Emil Lindanger,
Haugesund

Kjente landsmenn viste et moralsk mot da de ba Kongen benåde «landssvik»-fanger

Hamar biskop mente det godt da han og en rekke kjente landsmenn i 1953 sendte en søknad til Kongen om benådning av de «landssvik»-fanger som fortsatt sonet sine dommer i norske konsentrasjonsleirer.

De fleste av fangene protesterte mot søknaden da de ikke ønsket seg noen benådning, - men oppreisning. Likevel ble de som hadde undertegnet søknaden æret for sin vilje og sitt mot ved å ta et slikt initiativ, som for de fleste «gode» nordmenn var å gå «landssvik» til hånd, hvilket var svik mot den såkalte nasjonale front.

I søknaden til Kongen sto det:

«Til Kongen

Vi tillater oss i ærbødighet å søke Kongen om benådning av de fanger som etter rettsoppgjøret ennå soner sin straff i våre fangeleirer. Vi tenker på de hjem som har måttet savne dem så lenge, og ber om at våre ansvarlige myndigheter nå lar nåde gå for rett og lar fangene komme tilbake til sine pårørende.»

Følgende hadde undertegnet søknaden:

Biskop Kristian Schjelderup, overrettsakf. Synnøve Stray Fischer, professor Francis Bull, professor Didrik Arup Seip, professor Sverre Steen, professor Bjørn Helland-Hansen, professor Anatol Heintz, professor Harald Schjelderup, biskop Johannes Smidt, domprost Hans Finstad, sogneprest Knut Mollestad, overlege John Leikvam, overlege Einar Murstad, overlege Kristian Stray, lege Einar Lundby, fhv.statsråd Johan E.Mellbye, redaktør Ole Øisang, rektor O. F. Olden, lektor Odrun Kaarstad, skipsreder Knut Utstein Kloster, generalkonsul Erling Lind, lagmann Carl Bonnevie, høyesterettsadvokat Heuch Bugge, Ingeborg Refling Hagen, Nils Flakstad, Amalie Christie, Mary Barratt Due og Johan Falkberget.

«Folk og Land»s anm.

Vi vil anbefale Emil Indanger å sette seg i forbindelse med motstandsmannen og historikeren Astrup Nilssen i Tromsø, som gjennom mange år har samlet opplysninger og dokumentasjoner om forsvarsløse fartøyer som ble senket under okkupasjonen. Disse forteller den virkelige sannhet.

Sjelden sjanse:

«MEIN KAMPF»

Tysk utgave 1928 -
Norsk utgave 1941 -
VURDERES SOLGT

Bill.mrk. «TILBUD»

«Folk og Land»

Postboks 3239 Elisenberg
0208 OSLO.

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Adresse: POSTBOKS 3239 ELISENBERG, 0208 OSLO